

*History of Philosophy
История на философията*

АМЕРИКАНСКИЯТ НЕОРЕАЛИЗЪМ И СЪЗНАНИЕТО

Георги Белогашев

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. Статията акцентира върху теоретичното разбиране относно природата на съзнанието в различните концептуални разработки на мислителите от американския неореализъм. Показани са идентичните теоретични тези за природата на съзнанието, на обектите, както и тяхната релация, познавателна сфера и когнитивно поле на съзнанието, корелативността между съзнание и биофизична човешка организация. Разкрити са несъществените различия при детайлното дефиниране на природата на съзнанието, които не променят характерната за направлението теоретична позиция относно проблема.

Ключови думи: американски неореализъм; съзнание; обект; познавателна сфера; когнитивно поле; взаимоотношение

В неореализма въпросът за съзнанието е неразривно свързан с познанието за съществуващото. По тази причина за учените, работещи в това научно направление, е важно да се дефинира природата на съзнанието, да се определят и уточнят неговата познавателна област и когнитивно поле. Това е основанието по-голямата част от представителите на американския неореализъм от края на XIX и началото на XX век да разработят и представят собствени разбирания относно същността на съзнанието, за неговата релация както със заобикалящото човека, така и с биофизичната структура на хората.

Становището, че нито едно от разработваните до този момент философски направления – идеализъм, прагматизъм, материализъм, репрезентативен реализъм и други, не предлагат научно непротиворечиво учение за съзнанието, се очертава като общо за всички философи, работещи в неореалисткото направление в САЩ. За американските неореалисти единствено философия, която предоставя удовлетворяващ епистемологичен статут на „външните обекти“ посредством научни термини (Holt & Marvin & Montague & Perry & Pitkin & Spaulding, 1912: 39), независимо дали става дума за невеществени, или за материални неща – недвусмислен битиен факт, може да преодолее теоретичните противоречия и логическите затруднения, идващи от ученията на спомена-

тите философски направления. Идентично е изискването по отношение на биофизичната страна от релацията съзнание – тяло и познанието за нейната същина. Единната позиция на американските неореалисти е, че само по този начин би могло да се достигне до така желания епистемологичен монизъм и да се преодолее релативността на философския концептуален дуализъм.

Постигането на поставената задача стартира чрез изясняване природата на понятието „съзнание“. Този термин, особено през XIX век, е широко използван във философията и науката, но неговото значение е крайно неясно (Perry, 1904: 283), което води до смислови противоречия и нееднозначни заключения. За да се постигне адекватна научна стойност на понятието „съзнание“, е необходимо достоверно да се разбере неговата същност, да се посочат мястото му в битието и значението за познанието. Ралф Пери и Фредерик Уудбридж смятат, че познавателният опит има съществено значение за посочване природата на съзнанието (Perry, 1904: 284; Woodbridge, 1905a: 124; 1905b: 576). Това е основанието и други американски мислители, като Едуин Холт, Ивендър МакГилвърри, Уилям Монтею, Уолтър Питкин и Едуард Сполдинг, възприели и отстояващи неореалистски позиции, да започват своите проучвания относно съзнанието именно с анализ на притежаваното от човека като преживяване на познавателен опит.

Пери е убеден, че интросекцията, заради възможността за непосредствено познаване, трябва да се разбира като основен метод за проучване (Perry, 1912: 273), неизвършващ предварително предпоставяне на понятия или тези. Холт по подобен начин говори за дедуктивен анализ на съзнанието (Holt, 1914: 166), при който също няма изначално предпоставяне. Ретроспективно внимание към преживяване (на съзнателно наличното – *м. бел.*), което обграждам и преодолявам (Perry, 1904: 288), сочи, че всяко съзнателно преживяване представлява избор на характеристики на изследваното. Този избор, подтикван от интереса, перманентно се коригира посредством увеличаване на артикулативността чрез дискредитиране на вече познатото. За американския философ всяка интроспекция и размисъл върху някакъв съзнателен факт са опит, при който осъзнаването се определя на база предишен опит, отстраняващ по-случайните последователности и съвпадения (Perry, 1904: 287). Това се дължи на фундаментално определящия съзнателен психологичен интерес, проявяващ съзнанието в природата и социума, което се разбира като посоката на съзнателно внимание (Perry, 1904: 288). Само така битийното многообразие, което е съзнателно налично под формата на „състояния на ума“ (Perry, 1904: 289) и което според Холт съвсем точно съвпада по обем с иманото от съзнанието под формата на „психологическото напречно сечение“ (Holt, 1914: 181), може да стане достъпно за разбиране и следователно познание. Материалните неща и съзнанието могат да се пресичат в моменти на възприятие, тъй като общата област на пресичане може да принадлежи

еднакво и на този тип организация, която се нарича „физическа“, и на тази, която се нарича „ментална“ (Perry, 1928: 301). Значи съзнанието, макар да не е първичен онтологичен принцип, е най-обща категория (Perry, 1904: 296), която е определяща при постигане на познанието (Perry, 1912: 305) във всяка друга частна наука. По този начин „психологическото неутрално сечение“ (Holt, 1914: 169; 208), т.е. пресечната точка при възприемането на обекта на изследване и съзнанието, на практика указва наличието на отношение между тях, което разкрива и тяхната корелация.

За Холт сечението, макар да изразява качествата на независимите от съзнанието неща, които са там, където са и както са, не може да се открие в черепа или нервната система. Той настоява, че нервната система е строго физическа система, в която не се откриват никакви следи, принадлежащи на някаква същност, която би могла да наподобява душа (Holt, 1914: 183). Питкин нарича това напречно сечение с термина „поле на съзнанието“ (Pitkin, 1912: 456), върху което обектите са проектирани, и по този начин всъщност отбелязва самото когнитивно поле на съзнанието при съзнателно състояние, а за Монтегю това е знаниевата ситуация (Montague, 1907: 377), която сочи субективната страна на съществуването като битийно налична.

Познавателната пресечна точка между обекта на проучване и съзнанието Уудбридж нарича „съзнателна ситуация“ (Woodbridge, 1906: 161), изразена чрез „смислова връзка“ (Woodbridge, 1906: 159), която представя осъзнатостта на съзнателно иманото. Неговата теоретична концепция за смисловата връзка между нещата има две линии. От една страна, той я разбира като систематизиран техен синтез в невеществен план, наречен „нематериален синтез“ (Woodbridge, 1906: 160), при който не се констатира въздействие и/или изменение в пространство-времевите отношения и подредбата на конкретните обекти. От друга страна, смисловата връзка е условието за познание чрез осъзнатостта на съзнателно даденото. Осъзнаването, водещо до познание, е определяне на равнище нематериални формирования, което е израз на съотношението между тях. Това прави възможен синтеза на значения като връзка, която ясно се различава от други отношения между същите неща, които правят възможни други видове отношения (Woodbridge, 1906: 162). От тук той настоява, че онова което Лок нарича „вторични качества“, не се дължи на съзнанието, а на биофизиологичната организация на човека. Следователно не съзнанието е творец на конкретните характеристики на осъзнатото в съзнателната ситуация.

За МакГилвърй отнесеността на съзнанието към някакъв обект сочи познаваемостта на неповторимата релация между тях като „иманентно самодостатъчно едносимволно отношение“ (McGilvary, 1907: 234). Последното може да се определи като поле на „внимание“ (McGilvary, 1912: 172), чрез което могат да се изследват самите отношения, обектите и техните качества. Така той експлицира корелацията съзнание – познавателен опит, където освен самото съз-

нание се открива и съдържание (McGilvary, 1909: 231 – 232), като по този начин обектите стават предмет на изследване.

Относно съдържанието на съзнанието – „състоянията на ума“, Пери подчертава, че не бива да се вярва, че са конструирани от индивидуалното виждане за тях (Perry, 1904: 285). По отношение на съдържанието на съзнанието той подчертава, че тези психологически данни не могат да бъдат наречени неща или реалности в същия смисъл както самите обекти (Perry, 1904: 289), които представляват. На това фактическо положение се дължи тяхната специфична дуалистичност, от една страна, изразяваща особения им характер, обусловен от ограниченията на контекста, а от друга страна – истинното им съдържание, експлициращо обектите. По такъв начин „състоянията на ума“, явяващи се съдържание на съзнанието, се оказват неутрални както към съзнанието, така и към обекта. Холт изказва идентична позиция, изразена в неговото онтологико-логическо учение за неутралните същности (Holt, 1914: 103). Той отстоява, че анализът намира налични за съзнанието множество неща, имащи невеществена природа (Holt, 1914: 102), напр. логически и математически понятия, но тя не е свързана със съзнанието.

Уудбридж защитава същото становище, но от по-различна позиция. Той подчертава, че наличието на съзнание не изменя самия свят (Woodbridge, 1906: 160). Така се акцентира, че съзнанието не се явява фундаментален битиен принцип, следователно предметите не зависят от съзнанието, което ги има, и така утвърждава отликата между обекти на съзнанието и самото съзнание (Woodbridge, 1905a: 119). От тук не може да се говори за обектите като за някакви негови състояния под формата на идеи, явления или самите вещи (Woodbridge, 1905a: 121 – 122), както например говори Лок чрез постановката за т.нар. вторични качества. Слабият момент в тезата на Уудбридж е, че макар да твърди, че нещата са налични съзнателно, не се обяснява как и под каква форма става това.

Според Пери, като съдържание на съзнанието, структурните формирания както на материалните, така и на невеществените обекти, могат да съхраняват автентичната си същност, без да загубят своята онтологична самостоятелност. Холт, от своя страна, твърди, че природата на материалните обекти е същата както на логическите понятия (Holt, 1914: 167 – 168), понеже всеки елемент от психичното съдържание безусловно запазва своята самоидентификация: неутралната същност, която не зависи от опита и/или контекста (Holt, 1914: 105 – 106). Монтегю също утвърждава фактическото положение, че при съзнаването и познаването на определен обект не се откриват никакви изменения при него, нито пък същият се отделя от релациите, в които стои, понеже обектът в никакъв случай не зависи от съзнанието (Montague, 1912: 251), т.е. то не субективизира.

Уудбридж поддържа тезата и пише, че ако съзнанието престане да съществува, нещата още могат да бъдат свързани в отношения (Woodbridge, 1906: 164).

Следователно фактически в заобикалящото човека има обекти, както и телесно-съзнателна конфигурация, съвместно стоящи в „съзнателна ситуация“, водеща до познание. Обектите са реално независими от съзнанието или познанието им (Montague, 1912: 282), като при навлизане в когнитивното поле на съзнанието обектите не изгубват действителната си проекция (Pitkin, 1912: 457), а разкриват отношенията, които са функции на проявени техни преходи при познанието. Така в когнитивното поле на съзнанието се откриват пространствено-времени обекти и непространствено-времени отношения.

Интерпретацията в американския неореализъм на въпроса относно „състоянията на ума“ като неутрални съдържания на съзнанието представя съзнанието като съвкупност от абстрахирани негови съдържания, селектирани в сферата на нещата, явяващо се изключение от света (Perry, 1904: 296). Питкин посочва очевидното обстоятелство, че много неща, без да имат пространствено-времева същност, са налични съзнателно или са абстрахирани съдържания там (Pitkin, 1912: 466), което дава основание да се каже, че когато се говори за съзнание, се визира сфера, отделна от вещната област. По тази причина изказването на Сполдинг, че съзнанието е същност, външно свързана с други същности (Spaulding, 1918: 43), е сполучливо. Холт също говори за съзнанието като за съвкупност (Holt, 1914: 102) от многообразни усещания, възприятия и идеи (Holt, 1914: 182), т.е. сума от неутрални същности, която позволява формирането на комплекс. Този комплекс от различни елементи, заявява Пери, е организиран да действа заинтересовано, като същевременно притежава характерни инструменти: телесна нервна система, биологичен интерес за обособяване, защита и обновяване, както и съдържание, идващо от заобикалящата среда (Perry, 1912: 303 – 304). Съзнанието възниква в областта на живота, позволявайки на организма да се адаптира по различни начини към външните за него обекти в пространството и времето в момента специфично съзнателно състояние (Pitkin, 1912: 457), декларира Питкин.

Пери и Холт виждат в посочената съвкупност положението, при което се разкриват и посочват отношенията между абстрахираните съдържания както на нематериалните, така и на веществените обекти, т.е. съзнанието единствено установява и определя отношения. Монтегю заема позиция, синхронизираща с тяхната. За него съзнанието е обективен факт (Montague, 1907: 377) на ситуация (Montague, 1930: 155), която изразява връзка (Montague, 1905: 313), в смисъл на съотношение (Montague, 1912: 282), между обекти, абстрахирани като негови съдържания. Питкин убеждава, че съзнанието преоткрива корелацията „организъм – околна среда“, като това става възможно поради недвусмисления факт, че съзнанието включва структурната функция, изразена в схемата „специфична среда – насочена дейност – функциониране на органична структура“ (Pitkin, 1912: 442). По този начин той утвърждава отношенията като нещо реално, но не вещно.

Друго разбиране за съзнанието представя Уудбридж. Той утвърждава съзнанието като „логическо отношение“ (Woodbridge, 1905a: 122); (Woodbridge, 1906: 165); (Woodbridge, 1909: 449), „форма на връзка“ (Woodbridge, 1905a: 125), която е съвместната корелация между неговите налични обекти. Американският мислител настоява, че съзнанието е континуум от обекти във вид на затворена система от отделните множества (Woodbridge, 1905a: 121); (Woodbridge, 1906: 158 – 159), т.е. съзнанието е цялост от налично дадени обекти. Съзнанията се различават по особения способ за свързване на обектите – отношенията, както и по своята сформированост и подреденост. Това е фактическото състояние на отличие между тях (Woodbridge, 1905a: 124), а не дали са нещо физическо, или душевно.

Становището на МакГилвърри за съзнанието, на пръв поглед, е много близко до това на Уудбридж, но при анализ се открива съществено различие. МакГилвърри не възприема тезата на Уудбридж, че съзнанието е смислова релация, понеже смисълът е само едно от многото отношения между обекти (McGilvary, 1909: 229). Той твърди, че съзнанието е отношение, релационен комплекс, който възниква между обекти (McGilvary, 1912: 163) и е уникално тяхно единство (McGilvary, 1909: 230), понеже е релация, но не изобщо, а свързване само на определени обекти (McGilvary, 1912: 163). Този уникален способ на свързващо обединение на обекти не е резултат от страничен продукт на тяхното преживяване (в смисъл на имане – *м. бел.*), а указва самото им преживяване (McGilvary, 1909: 232), т.е. тяхната даденост на съзнанието. Спецификата на съзнанието, експлицирано като уникално релационно цяло, е, че то се състои от пространствен и времеви център (McGilvary, 1912: 164), изразени посредством термини. За МакГилвърри съзнателното отношение към самото себе си като към обект (McGilvary, 1912: 173) го сочи като нещо уникално.

Неведнъж американските неореалисти настоятелно подчертават зависимостта на съзнанието от биологичната организация на човека. Схващането на Пери за съзнанието като комплекс, в който се откриват различни части на битието, изразени посредством категории, експлициращи нещата, еднозначно сочи корелацията на съзнанието с биофизиологичната организация на хората. Холт заявява, че самото „неутрално сечение“ се определя, формира от реакциите или отговорите (Holt, 1912: 355; Holt, 1914: 122; Holt, 1915: 371) на биологичната нервна система на човека, независимо че сечението се явява нещо извън границите на нейната материална структура. По този начин Холт посочва зависимостта на съзнанието от биологичната нервна система на човека (Holt, 1914: 187), без това да означава, че е неин дериват. Зависимостта на съзнанието от физиологичната структура на хората (Spaulding, 1912: 246) утвърждава и Сполдинг.

Монтегю заявява, че обектите и процесите са „вътре“ в познаващите ги мозъчни събития (Montague, 1912: 281), понеже именно в последните косвено се проявява материалният свят (Montague, 1925: 309). Съзнанието ги знае

чрез мозъка (Montague, 1930: 155), понеже в мозъчните следи, оставени от потенцијата на сензорните потоци, светът се открива, превърнал се в психическа реалност. Зависимостта на съзнанието от човешката биологична структура за Питкин се дължи на прекомерната сложност на битийната подредба, принуждаваща изграждане на сложни прожекционни системи в централната нервна система (Pitkin, 1912: 466 – 467), сред която съзнанието работи. Трактовката на Уудбридж за съзнанието като „релационна съвкупност“ (Woodbridge, 1909: 450 – 451) експлицира и налага тезата за тотална изолация на индивидуалните съзнания едно от друго, а релацията между тях е опосредствана от тялото, т.е. от определен тип биологична организация, без която съзнанието не може да съществува (Woodbridge, 1905a: 123). Той еднозначно защитава тезата, че тялото, което е изградено от сетивни органи и нервна система, се явява съкоординатор, т.е. единственият начин за корелация между света и съзнанието (Woodbridge, 1909: 449 – 450), а за МакГилвърн телесният мозък осъществява корелацията между съзнанието и възприемания обект (McGilvary, 1907: 531), което е безспорен факт. Когато има автентичен вид отношение, съзнанието, изградено от пространствен и времеви център, става пространствено, като изразява връзката между определени обекти в пространството (McGilvary, 1912: 163). Времевата перспектива на съзнанието се констатира при установяване на релацията между конкретен времеви миг и телесните усещания (McGilvary, 1912: 164), като впоследствие двете перспективи се отбелязват с конкретен съответен термин.

Анализът на ученията относно същността на съзнанието в американския неореализъм разкрива идентичната концептуална линия в различните теоретични разработки на мислителите от това философско направление. В техните постановки се откриват твърждествени тези относно същностите на съзнанието, на обектите, както и тяхната релация, познавателна сфера и когнитивно поле на съзнанието, корелативността между съзнание и биофизична човешка организация, като приликите са повече от различията. Аналогични, независимо от различната формулировка, са разбиранията на всички американски неореалистски философи за природата и ролята на познавателния опит, битийната самостоятелност на обекта като такъв, за природата на съзнанието и неговия реален статут в битието, за взаимозависимостта между съзнание и биофизична структурираност на хората.

По-съществени са отликите при детайлното дефиниране на природата на съзнанието, но те са единични и радикално не изменят характерната за направлението теоретична позиция относно поставения проблем. Определенията на съзнанието при Пери, Питкин, Сполдинг и Холт го представят като съвкупност, разкриваща отношения, които само установява и изяснява. Но за Уудбридж самото съзнание е логическо отношение, изразяващо смислова връзка, която сочи специфичен начин на корелативност на нещата. МакГилвърн, независимо от първоначалното впечатление, идващо от формулировката

му на съзнанието, се приближава по-скоро към традиционния строг неореализъм на Пери и Холт, отколкото към Уудбридж. С това МакГилвър приема възможната реплика за скрит субективизъм в дефиницията за съзнание на Уудбридж, която привнася смисъла към света.

REFERENCES

- Holt, E. (1912). The place of illusory experience in a realistic world (pp. 303 – 377). In: *The new realism: cooperative studies in philosophy*. New York: The Macmillan Company.
- Holt, E. (1914). *The concept of consciousness*. London: George Allen & Company Ltd. 44 & 45 Rathbone Place, Oxford Street.
- Holt, E. (1915). Response and Cognition I: The Specific-Response Relation. *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods*, Vol. 12, No. 14. Jul. 8, pp. 365 – 373.
- Holt, E. & Marvin, W. & Montague, W. & Perry, R. & Pitkin, W. & Spaulding, E. (1912). Introduction. In: *The new realism: cooperative studies in philosophy*. New York: The Macmillan Company.
- McGilvary, E. (1907). The Physiological Argument against Realism, *Journal of Philosophy*, IV, pp. 589 – 601.
- Montague, W. (1905). The Relational Theory of Consciousness and its Realistic Implications. *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods*, Vol. 2, No. 12, Jun. 8, pp. 309 – 316.
- Montague, W. (1907). Contemporary Realism and the Problems of Perception. *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods*, Vol. 4, No. 14, Jul. 4, pp. 374 – 383.
- Montague, W. (1912). A Realistic Theory of Truth and Error (pp. 253 – 302). In: *The new realism: cooperative studies in philosophy*. New York: The Macmillan Company.
- Montague, W. (1925). *The Ways of Knowing*. London: George Allen & Unwin Ltd. Ruskin House, 40 Museum Street, W. C. New York: The Macmillan Company.
- Montague, W. (1930). Confessions of an Animistic Materialist (pp. 135 – 162). In: Adams, G. P. & Montague, W. P. (Eds.), *Contemporary American Philosophy*. Vol. II. George Allen & Unwin Ltd. New York: The Macmillan Company.
- Perry, R. (1904). Conceptions and Misconceptions of Consciousness. *Psychological Review*. XI. No. 4 – 5, July – September, pp. 282 – 296.
- Perry, R. (1912). *Present philosophical tendencies*. New York, London, Bombay, and Calcutta: Longmans, Green, and Co. Fourth Avenue & 30th Street.

- Perry, R. (1928). Peace without Victory In Philosophy. *Journal of Philosophical Studies*. III, pp. 300 – 312.
- Pitkin, W. (1912). Some Realistic Implications of Biology. In: *The new realism: cooperative studies in philosophy*. New York: The Macmillan Company.
- Spaulding, E. (1912). A defense of analysis. In: *The new realism: cooperative studies in philosophy*. New York: The Macmillan Company.
- Spaulding, E. (1918). *The New Rationalism*. New York: Henry Holt and Company.
- Woodbridge, F. (1905a). Discussion of What Sort is Cognitive Experience. *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods*, Vol. 2, No. 21, Oct. 12, pp. 573 – 576.
- Woodbridge, F. (1905b). The Nature of Consciousness. *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods*, Vol. 2, No. 5, Mar. 2, pp. 119 – 125.
- Woodbridge, F. (1906). The Problem of Consciousness. In: Tufts, J. H. & Delabarre, E. B. & Sharp, F. C. & Pierce, A. H. & Woodbridge, F. J. E. (Eds.). *Studies in philosophy and psychology*. Boston and New York: Houghton, Mifflin and Company.
- Woodbridge, F. (1909). Consciousness, the Sense Organs and the Nervous System. *Journal of Philosophy*, VI, p. 449 – 455.

AMERICAN NEOREALISM AND CONSCIOUSNESS

Abstract. The article focuses on the theoretical understanding of the nature of consciousness in the various conceptual developments of thinkers of American neo-realism. Identical theoretical thesis are shown of the nature of consciousness, of objects, as well as their relation, knowledge sphere and cognitive field of consciousness, the correlation between consciousness and biophysical human organization. The insignificant differences in the detailed definition of the nature of consciousness are revealed, which do not change the characteristic theoretical position concerning the problem.

Keywords: American Neorealism; Consciousness; Object; knowledge sphere; cognitive field; relationship

✉ **Dr. Georgi Belogashev, Assoc. Prof.**

Researcher ID B-9927-2019

Department of History of Philosophy

St. Cyril and St. Methodius University

Veliko Tarnovo, Bulgaria

E-mail: g.belogashev@ts.uni-vt.bg